

LAPSIASIAVALTUUTETTU

Miten lasten oikeuksien julistus toteutuu Suomessa?

Studia Generalia- luentosarja 25-26.10.2006
lakimies Johanna Aalto, lapsiasiavaltuutetun toimisto

Esityksen sisältö

1. Tilastotietoa lapsista
2. Perustietoa lapsiasiavaltuutetusta
3. Lapsiasiavaltuutetulle tulleet kansalaisyhteydenotot
4. Lasten oikeuksien säädöspohja
5. Arvioita lasten oikeuksien toteutumisesta
6. Lasten hyvinvointi seuraavan hallituksen painopistealueeksi

Tilastotietoa lapsista (Lähteet: Tilastokeskus, Stakes 31.12.2005)

1 103 698

0-17 -vuotiasta lasta Suomessa

- Lapsiperheitä (perhe, jossa on alle 18-vuotias lapsi) 593 000
- Lapsia / lapsiperhe 1,83
- Avio- tai avoparilapsiperheitä 475 000 eli 80 % kaikista lapsiperheistä
- Yksinhuoltajaperheitä 118 200 eli 20 % kaikista lapsiperheistä

Perustietoa lapsiasiavaltuutetusta

- tehtävänä edistää lapsen hyvinvointia ja oikeuksia
 - yleisen yhteiskuntapolitiikan ja lainsäädännön tasolla
 - yhteistyössä muiden viranomaisten, järjestöjen ja asiantuntijoiden kanssa
 - työn perustana YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus
- ei ratkaisovaltaa yksittäisissä lasten tai perheiden asioissa

Perustietoa lapsiasiavaltuutetusta

- itsenäinen viranomainen STM:n yhteydessä
 - toimii yhteistyössä mm. muiden hallinnonalojen, viranomaisten ja järjestöjen kanssa
- valtioneuvosto asetti työn tueksi lapsiasianeuvottelukunnan 17.8.2006
 - lapsipolitiikan yhteistyöfoorumi lasten aseman vahvistamiseksi

Perustietoa lapsiasiavaltuutetusta

- keinoina aloitteet, lausunnot, ohjeet, julkinen vaikuttaminen oman harkinnan mukaan
 - ei muodollisia viranomaistehtäviä
- verkostoituva toimintatapa
- toimipaikka Jyväskylä, aloitti 1.9.2005
- lapsiasiavaltuutettu, lakimies, osastosihteeri
- www.lapsiasia.fi

Lapsiasiavaltuutetun tehtävät

- 1) Lasten ja nuorten (alle 18 v) hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumisen seuranta ja siitä raportointi
- 2) Päätöksenteon seuranta ja siihen vaikuttaminen ennakoivasti
- 3) Lasten ja nuorten mielipiteiden välittäminen päätöksentekoon
- 4) Tiedon välittäminen lasten kanssa työskenteleville
- 5) Lapsipolitiikan koordinaation parantaminen
- 6) YK:n lasten oikeuksien sopimuksen toteutumisen edistäminen

Lapsiasiavaltuutetun rooli

- päättäjien herättelijä
- yhteiskunnallinen vaikuttaja
- ennakoija
- lasten äänen vahvistin
- hallinnon sisäinen konsultti
- lapsipolitiikan yhteistyön kohentaja
- mitä lapsiasiavaltuutettu ei ole
 - lainvalvoja
 - asianajaja/asiamies
 - oikeusavustaja
 - palveleva puhelin

Vertailua muihin viranomaisiin

- Eduskunnan oikeusasiamies
 - lapsen oikeuksien lainvalvoja
 - käsittelee yksittäistapauksia jälkikäteisesti
- Muut valtuutetut (tasa-arvo-, vähemmistö- jne)
 - on lainvalvontatehtäviä myös yksittäistapauksissa
 - myös edistämisen – ja vaikuttamistehtäviä
- Muiden pohjoismaiden lapsiasiavaltuutetut
 - samanlainen tehtäväkuva kuin Suomessa
 - Suomessa vahvemmat lastensuojelujärjestöt

Toimintaa ohjaavat periaatteet

- lapsen oikeudet ovat aikuisten velvollisuuksia
- lapsella on oikeus olla lapsi – riittävän pitkään ja rauhassa
- lasten hyvinvointi ratkaisee ikääntyvän Suomen elinvoiman

Kansalaisyhteydenotot 2005

- kouluun liittyvät asiat
 - esim. koulun lakkauttaminen, koulukuljetus, kiusaaminen
 - media, viihde, kulutus
 - esim. lastenohjelmien laatu, mainosjulisteet, lööpit
 - lapsen huolto- ja tapaamisoikeus
 - esim. pitkittyneet huoltoriidat, päätösten kritisointi
 - lastensuojelu
 - esim. yhteistyö sosiaalitoimen kanssa, lapsen omat mielipiteet, läheisverkoston laiminlyöminen
 - päivähoito
 - esim. ryhmäkokojen suuruus
- yhteydenottaja useimmiten äiti, lukumäärällisesti eniten yhteydenottoja Etelä-Suomen läänistä

Esimerkkiaihealueita kysymyksistä (päivähoito)

- ryhmäkokoasiat
- taloudelliset resurssit
- päivähoitomaksut
- turvallisuuskysymykset
- päiväkotien lomajärjestelyt
- hoitopaikan saaminen

Tietoa toiminnasta

- **Päätöksentekoon ja muuhun vaikuttaminen**
 - annettu n. 25 lausuntoa ministeriöille ja eduskunnalle
 - lastensuojelulain kokonaisuudistus merkittävin
 - 7 aloitetta tai kannanottoa
 - kunta- ja palvelurakennehankkeen lapsivaikutusten arviointi
 - lasten tv-ohjelmien laatuarviointi
 - alkoholipolitiikkaa lapsinäkökulmasta (verotus, mainonta)
 - päivähoiton ryhmäkoot
 - koulumatkajärjestelyjen laadullinen arviointi tarpeen
 - iltapäivälehtien myyntijulisteita koskeva keskustelu
- **vaikuttaminen seuraavan hallituksen ohjelmaan**
 - yhteistyöverkosto ja paneelikeskustelu 23.10
 - lasten ja nuorten hallitusohjelma – kannanoton julkistaminen

Lasten oikeuksien säädöspohja

- perustuslaki
 - lapsilla on samat oikeudet kuin aikuisillakin
 - edustavat yhteiskunnan perusarvoja
 - tärkeitä perusoikeuksia muun muassa: oikeus elämään, henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen jne.
- tavalliset lait
 - koskevat yleensä tiettyä asiaa
 - esimerkiksi lait päivähoidosta, lasten huollosta, lapsen elatuksesta, perusopetuksesta

Lasten erityisasema

- perustuslaissa sanottu, että

lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä

lasten tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti

Lasten kannalta tärkeitä ihmisoikeussopimuksia

- YK:n lapsen oikeuksien sopimus
 - lapsen oikeus osallistumiseen, osuuteen yhteiskunnan voimavaroista, oikeus suojeluun
- YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva sopimus
- Euroopan ihmisoikeussopimus

Perus- ja ihmisoikeussopimusten käytännön merkitys

esimerkiksi

- lakien säätämisessä huolehditaan siitä, että ne ovat sopusoinnussa perus- ja ihmisoikeuksien kanssa
- talousarvioiden laadinnassa sekä valtion että kuntien tasolla
- tuomioistuinten ratkaisut

YK:n lapsen oikeuksien komitean suositukset

- komitea valvoo sopimuksen toteutumista
- komitea antoi 30.9.2005 Suomelle suositukset asioista, joihin tulisi kiinnittää huomiota

Arvioita lapsen oikeuksien toteutumisesta

- vahvuuksia
 - kattava ja ilmainen sosiaaliturvajärjestelmä
 - ilmainen koulutus
 - vanhempainvapaa
 - lapsiasiavaltuutetun viran perustaminen
 - kansallisen toimintaohjelman "Lapsille sopiva Suomi" hyväksyminen

Arvioita lapsen oikeuksien toteutumisesta

● kehitettävää

- lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan puuttuminen
- lasten tasa-arvoinen pääsy palveluihin ja palvelujen laatu asuinkunnasta riippumatta
- lapsen edun arviointi lainsäädäntövalmistelussa, hallinnollisessa päätöksenteossa, erilaisissa hankkeissa, ohjelmissa, palveluissa

- lapsen oikeuksien sopimuksen tunnettavuuden lisääminen
- tehokkaammat toimet lapsiköyhyyden vähentämiseksi
- lasten alkoholinkäytön vähentäminen
- koulukiusaamiseen puuttuminen
- huostaanotettujen ja perheen ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrän kasvuun puuttuminen
- lasten kuuleminen
- päätöksenteon hitaus

YK:n erityisistunnon aihe, lapsiin kohdistuva väkivalta

- tutkimus kertoo yhteiskuntien hiljaisesti hyväksyvän lapsiin kohdistetun väkivallan
- arviolta 61000 lasta Suomessa joutuu kohtaamaan väkivaltaa
- ruumiillinen kurittaminen laissa kielletty
- vrt. Lastensuojelun Keskusliiton tutkimustulokset 10/2006
 - suomalaiset tuomitsevat parisuhdeväkivallan lapsen lyömistä jyrkemmin
 - kyselyyn vastanneista lasten tukistamista ilmoitti käyttäneensä 36 prosenttia vastaajista, mutta aikuisen tukasta vetämisen hyväksyi vain yksi prosentti vastaajista
 - lastaan läimäyttäneitä oli 8 prosenttia, 2 % hyväksyi aikuisen läimäytyksen.

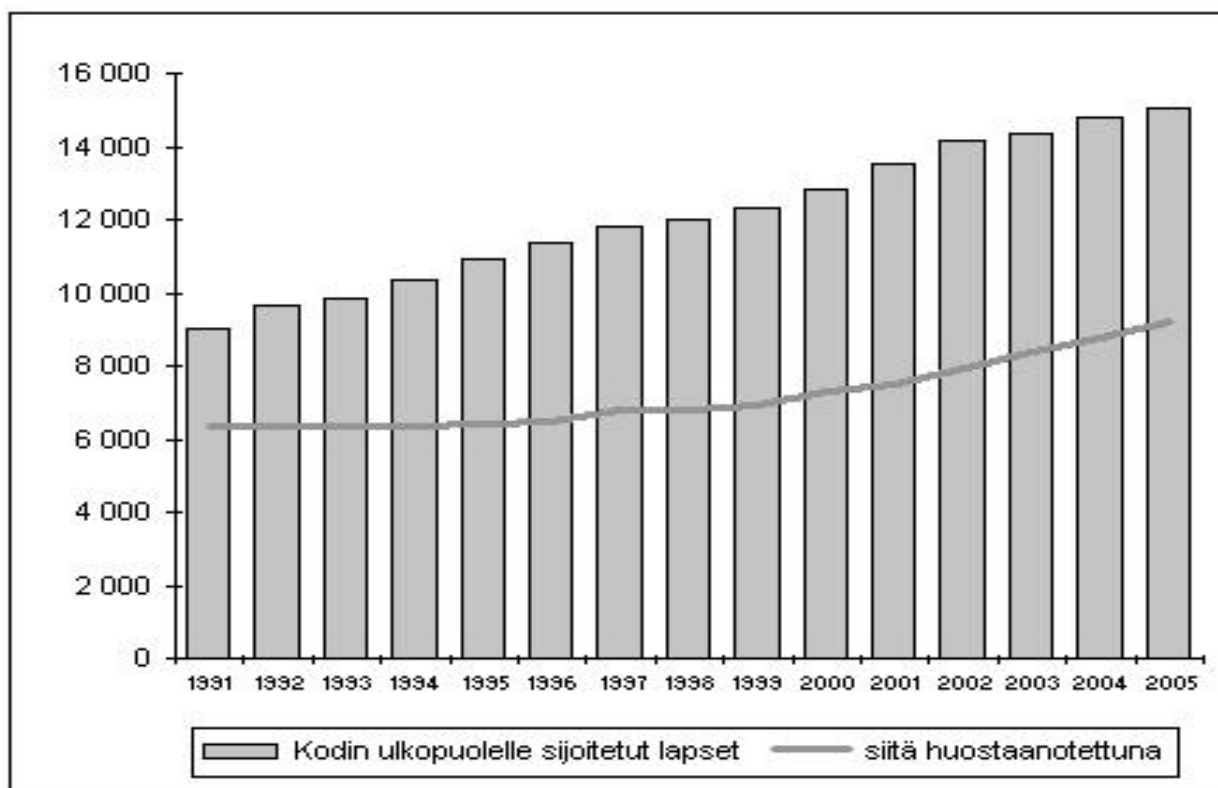

Lasten hyvinvoinnin polarisaatio

- enemmistö lapsista voi hyvin
- vähemmistöllä (15-20 %) yleistyvää pahoinvointia, psykososiaalisia ongelmia, lihavuutta, unenpuutetta
- pienelle vähemmistölle (5-10 %) kasautuu vaikeaa pahoinvointia, joka ollut kasvussa
 - näkyy erityispalveluiden kuormituksen pitkään jatkuneena kasvuna

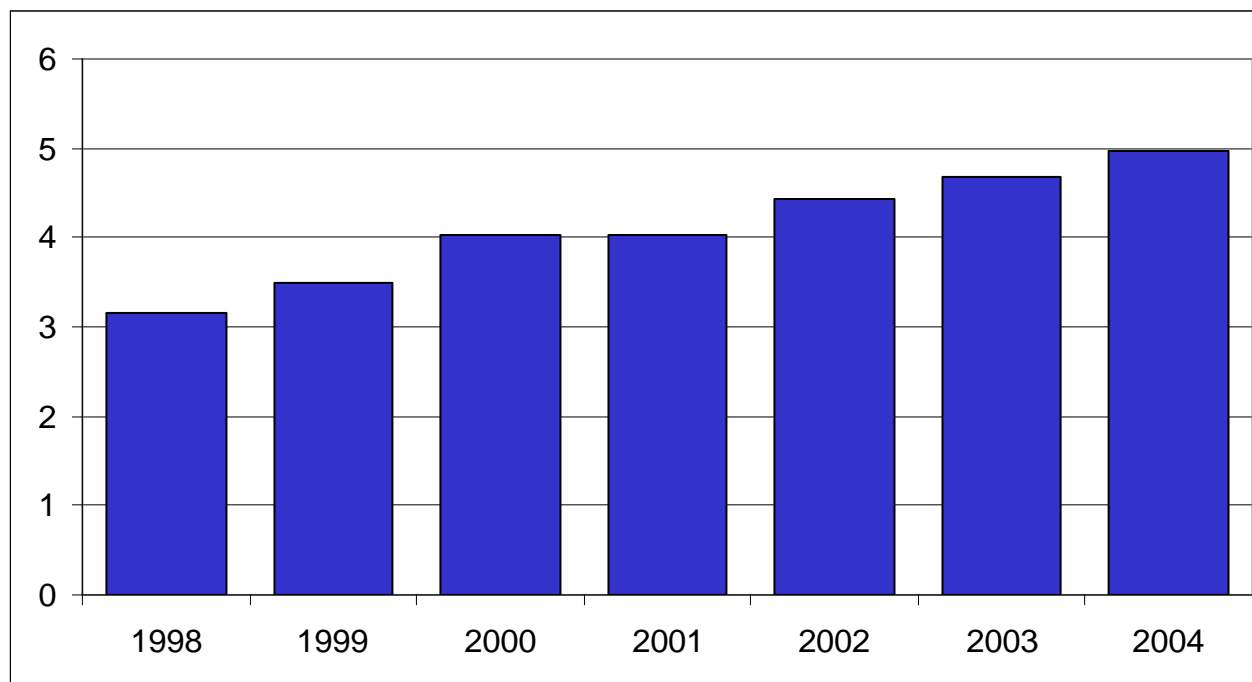
Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret 1991-2005 (Lähde: Stakes)

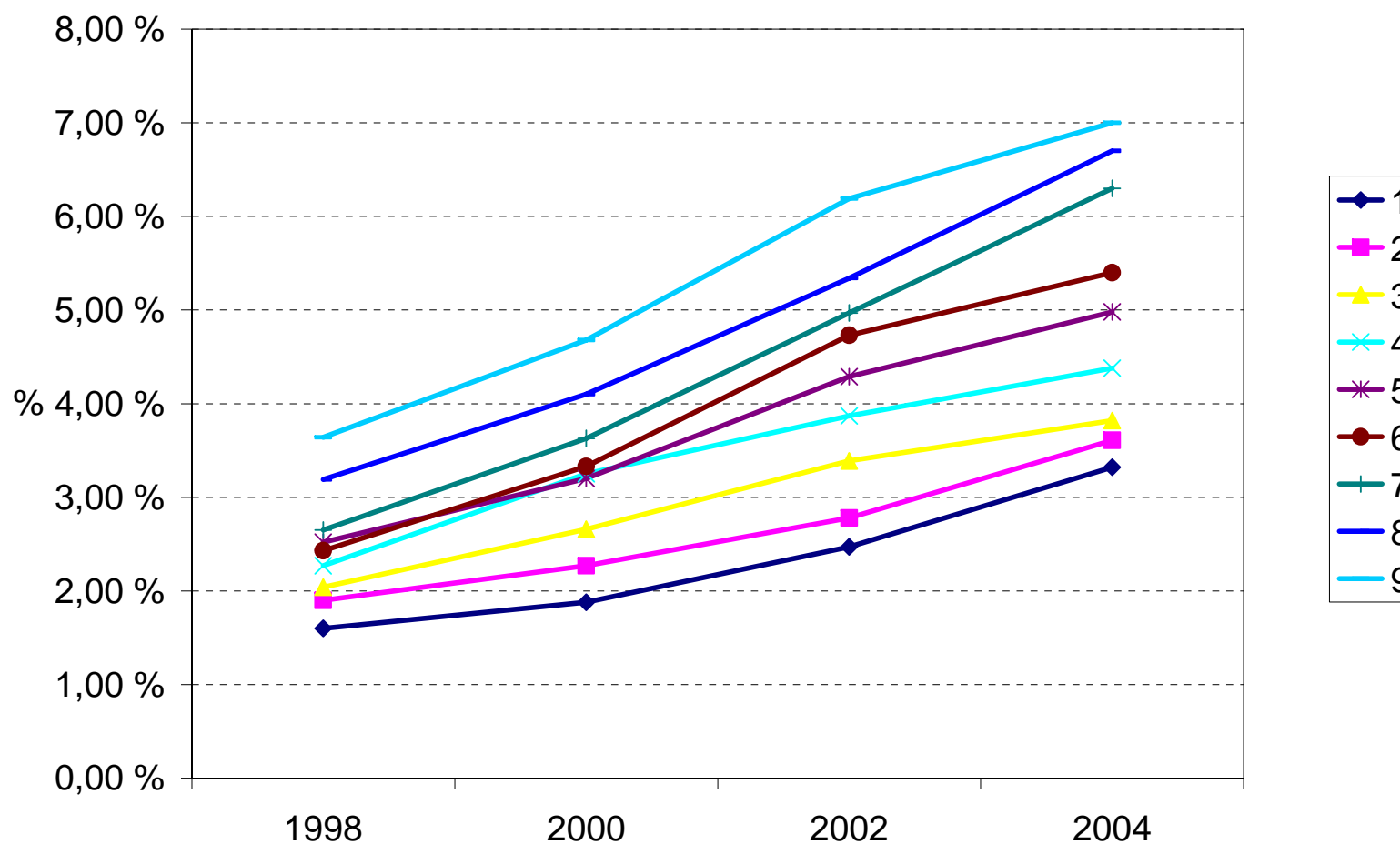
LAPSIASIAVALTUUTETTU

Lastensuojelun avohuollolisten tukitoimien piirissä olleet 0-17-vuotiaat lapset suhteutettuna vastaavaan väestöön vuosina 1998 - 2004

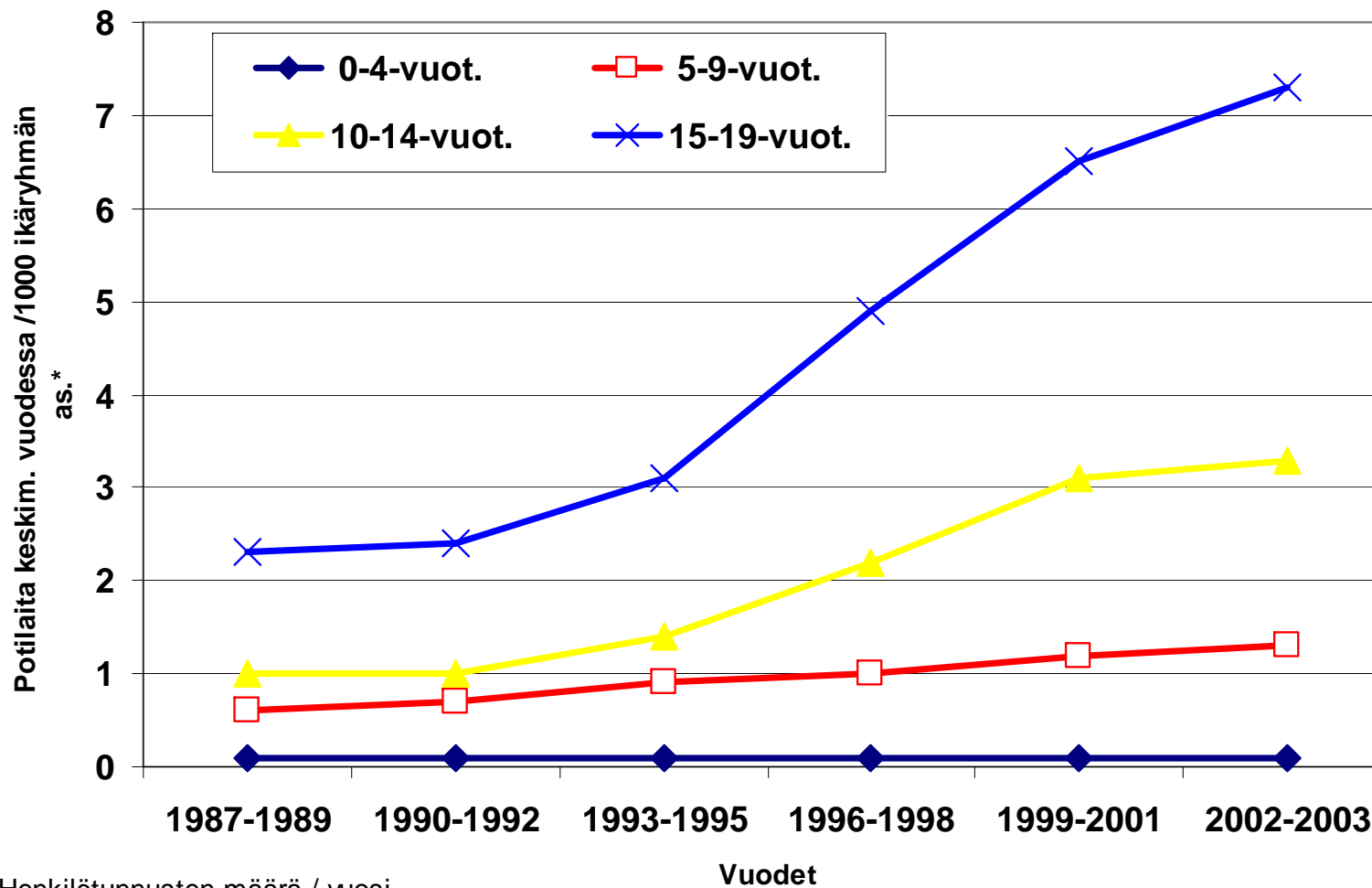

Erityisopetuksessa olleiden osuudet luokka-asteittain

Potilaat vuoden aikana vuosina 1987 - 2003 ikäryhmittäin tuhatta asukasta kohden: PSYKIATRIA

*Henkilötunnusten määrä / vuosi

Taustasyitä lasten pahoinvoinnille

vanhempien alkoholin ja päihteiden käyttö	väkivalta
mielenterveysongelmat	parisuhdekriisit, erot
liika työnteko ja työn rasittavuus	vanhemmuuden vajeet, muun sosiaalisen verkoston puutteet
toimeentulo-ongelmat, työttömyys	lasten oma päihteiden väärinkäyttö
lasten oppimisvaikeudet	ulkoiset paineet, kiusaaminen jne

Yhteinen tehtävä – lapsen oikeuksien toteutumiseen vaikuttaminen

- vanhemmat
- läheiset, sukulaiset, ystävät, muut aikuiset
- viranomaiset, palvelut (koulu, päivähoito, neuvola jne)
- ystävät, kaverit
- lapsi itse
- kaupalliset toimijat
- media

Avainsanana yhteistyö

Yhteistyötä tarvitaan muun muassa

- lasten hyvinvoinnin riskitekijöiden ja vanhempien ongelmien varhaisessa tunnistamisessa sekä niihin puuttumisessa (neuvola, sosiaalitoimi, perusopetus)
 - oppimisvaikeudet
 - vanhempien alkoholinkäyttö
 - lapseen kohdistuva väkivalta
- perhetyön lisäämisessä sekä vanhempien vertaisryhmien tukemisessa
 - nykyajan yhteisöjen organisoituminen palveluiden kautta?
- erityistä tukea tarvitsevien lasten tasa-arvon varmistamisessa
 - erityislastentarhanopettajat, puheterapeutit
 - kuntien välistä yhteistyötä tarvitaan enemmän (PARAS)

Lasten pahoinvoinnin vähentäminen painopistealueeksi

- erityisesti riskioloissa elävien 5- 10 % lasten hyvinvointi ja eriarvoistumisen estäminen
- ongelmien ennalta ehkäisy, varhainen puuttuminen ja vanhempien tukeminen palveluissa moniammatillisesti
 - > neuvola, päivähoito, koulu, perheisiin menevä sosiaalityö, kouluterveydenhuolto
 - > palveluiden saatavuuden ja laadun eriarvoisuus on ongelma lasten oikeuksien kannalta
 - > myös erotilanteiden sovittelu ja lapsinäkökulma

Lasten hyvinvointi tulevaan hallitusohjelmaan

- huomioitava myös muussa kuin sosiaali- ja koulupolitiikassa
 - mm. alkoholipolitiikka, työelämän kehittäminen, turvallisuus
- julkisen vallan ja vanhempien ohella myös yksityisen sektorin vastuu (media, mainonta, työelämä)
- lapsuuden arvostaminen ja lasten osallistuminen
- useat riskitekijät ovat havaittavissa jo varhaislapsuudessa
- lasten hyvinvoinnin seurannan ja tutkimuksen kohentamisen tarpeet